

TADEUSZ ZEMBRZUSKI

DR HAB., PROF. UCZ., UNIwersYTET WARSZAWSKI

Względny przymus bezwzględny, czyli pełnomocnik procesowy w sprawach własności intelektualnej

1. Uwagi wstępne

Wprowadzenie przed niespełna dwoma laty do prawa procesowego cywilnego kolejnego postępowania odrębnego w sprawach własności intelektualnej¹, wywołało zarówno umiarkowany entuzjazm i optymizm, jak też stało się źródłem wątpliwości. Mieszane uczucia wzbudza postępująca dezintegracja procesu cywilnego. Truizmem jest twierdzenie, że liczba postępowań odrębnych jest współcześnie zbyt duża². *Prima facie* tworzenie ich na podstawie zróżnicowanych kryteriów, w tym zwłaszcza podmiotowych³, wydaje się kontrowersyjnym zabiegiem. Multiplikowanie postępowań odrębnych, a także mnożenie odrębności postępowania w określonych sprawach, są zjawiskami niepożądanymi i niebezpiecznymi dla systemowej spójności prawa procesowego⁴. Wpisują się one w prowadzoną na przestrzeni lat dyskusję dotyczącą struktury, kształtu i aktualności ustawy procesowej⁵.

¹ Ustawą z 13.2.2020 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. poz. 288 ze zm.), która weszła w życie 1.7.2020 r.

² Szerzej zob. *T. Ereciński*, Postępowania odrębne de lege lata i de lege ferenda, w: *Ewolucja polskiego postępowania cywilnego wobec przemian politycznych, społecznych i gospodarczych. Materiały konferencyjne Ogólnopolskiego Zjazdu Katedr Postępowania Cywilnego Szczecin-Niechorze 28–30.9.2007 r.* (red. *H. Dolecki, K. Flaga-Gieruszyńska*), Warszawa 2009, s. 3 i n.; *P. Grzegorzczak*, Postępowania odrębne w świetle projektowanych zmian Kodeksu postępowania cywilnego, w: *Reforma postępowania cywilnego w świetle projektów Komisji Kodyfikacyjnej* (red. *K. Markiewicz*), Warszawa 2011, s. 72 i n.

³ Por. *M. Dziurda, M. Sznajder*, Postępowanie gospodarcze według nowych przepisów, PPH 2020, Nr 1, s. 12 i n.; *T. Szczurowski*, Prekluzja twierdzeń i dowodów w nowym postępowaniu gospodarczym, w: *Praktyka wobec nowelizacji postępowania cywilnego. Konsekwencje zmian* (red. *M. Dziurda, T. Zembrzuski*), Warszawa 2021, s. 71 i n.

⁴ Zob. *T. Ereciński*, O uwarunkowaniach, potrzebie oraz zakresie nowego kodeksu postępowania cywilnego, PPC 2010, Nr 1, s. 11 i n.; *tenże*, Dalsze zmiany czy nowy Kodeks postępowania cywilnego?, w: *Reforma postępowania cywilnego w świetle projektów Komisji Kodyfikacyjnej* (red. *K. Markiewicz*), Warszawa 2011, s. 3 i n.

⁵ Szerzej zob. *T. Ereciński*, O potrzebie nowego kodeksu postępowania cywilnego, PiP 2004, Nr 4, s. 7 i n.; *W. Broniewicz*, Czy potrzebny jest nowy kodeks postępowania cywilnego?, PiP 2004, Nr 4, s. 11 i n.; *F. Zedler*, Co dalej z kodeksem postępowania cywilnego, w: *Czterdziestolecie Kodeksu postępowania cywilnego. Zjazd Katedr Postępowania Cywilnego w Zakopanem (7–9.10.2005 r.)*, Kraków 2006, s. 309 i n.; *K. Weitz*, Czy nowa kodyfikacja postępowania cywilnego?, PiP 2007, Nr 3, s. 14 i n.; *A. Arkuszewska, A. Kościółek*, Nowelizacja Kodeksu postępowania

Obserwujemy komplikację powiązań wewnątrzsystemowych⁶, a stosowanie przepisów Kodeksu postępowania cywilnego napotyka coraz większe trudności, co znacząco utrudnia dochodzenie praw przed sądem. Można poddać w wątpliwość, czy obecny kształt postępowania odrębnego w sprawach własności intelektualnej (art. 479⁸⁹–479⁹⁵ KPC) zawiera aż tyle istotnych odstępstw od zwykłego procesu, które uzasadniają nadanie mu tego charakteru⁷. Z perspektywy czasu należy jednak docenić wprowadzenie rozwiązań niejako scalających i kumulujących regulacje prawa materialnego i procesowego, dotychczas rozproszone czy rozrzucone w oddzielnych aktach prawnych⁸. Zdecydowanie pozytywnie należy ocenić postulowane od lat wyodrębnienie sądów rozpoznających sprawy własności intelektualnej⁹. W efekcie uwypuklono procesowe zagadnienia powstające w toku różnorodnych sporów wynikających z tej dziedziny prawa¹⁰, a wytaczane na jej tle powództwa zyskały procesowy blask, przykuwając uwagę świata prawniczego.

Utworzenie postępowania odrębnego¹¹ w sprawach własności intelektualnej dało asumpt do dyskusji i refleksji o celowości modyfikacji zakresu instytucji przymusu adwokacko-radcowskiego. Dążenie do zapewnienia zgodności prawa krajowego z prawem unijnym¹² oraz do usprawnienia postępowania pozwoliły w przedmiotowym zakresie zarówno wykreować nowe instrumenty procesowe¹³, jak i modyfikować zakres już obowiązujących instytucji. Do tej drugiej grupy można zaliczyć rozszerzenie zakresu obligatoryjnego zastępstwa procesowe-

---

nia cywilnego – wybrane zagadnienia, cz. 1, PS 2012, Nr 5, s. 5 i n.; *K. Weitz*, Współczesne problemy kodyfikacji prawa postępowania cywilnego, FP 2020, Nr 3, s. 28 i n.

⁶ Szerzej zob. *S. Cieślak*, Powiązania wewnątrzsystemowe w postępowaniu cywilnym, Warszawa 2013, s. 132 i n. Por. *M. Osowska-Grzelak*, Wzajemna relacja postępowań odrębnych występujących w procesie cywilnym w ujęciu ogólnym, cz. 1, MoP 2008, Nr 13, s. 695 i n.

⁷ Większość regulacji można by umiejscowić wśród ogólnych przepisów o procesie (w tym dotyczących postępowania dowodowego), jak również wśród przepisów o postępowaniu zabezpieczającym.

⁸ Zob. m.in. ustawę z 30.6.2000 r. – Prawo własności przemysłowej; ustawę z 4.2.1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych; ustawę z 26.6.2003 r. o ochronie prawnej odmian roślin.

⁹ Por. *A. Adameczak, M. Kruk*, Perspektywy utworzenia sądu ds. własności intelektualnej w Polsce – obecne realia, w: Aktualne wyzwania prawa własności intelektualnej i prawa konkurencji. Księga pamiątkowa dedykowana Profesorowi Michałowi du Vallowi (red. *J. Ożegalska-Trybalska, D. Kasprzycki*), Warszawa 2015, s. 26 i n.; *P. Podrecki*, Organizacja i działanie sądu ds. praw własności intelektualnej, w: *Experientia docet*. Księga jubileuszowa ofiarowana Pani Profesor Elżbiecie Traple (red. *P. Kostański, P. Podrecki, T. Targosz*), Warszawa 2017, s. 1207 i n.

¹⁰ Zob. *A. Kuźnicka, J. Wilczyńska-Baraniak*, Zagadnienia procesowe związane z naruszeniem praw własności intelektualnej, w: *Własność intelektualna. Wybrane zagadnienia praktyczne*, Warszawa 2013, s. 325 i n.

¹¹ Określane niekiedy w sposób nieuprawniony „trybem postępowania” w sprawach dotyczących własności intelektualnej. Zob. *Z. Pinkalski*, Regulacja sądownictwa do spraw własności intelektualnej a konstytucyjne prawo do sądu, ZNUJ PPWI 2020, Nr 2, s. 153.

¹² Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2004/48/WE z 29.4.2004 r. w sprawie egzekwowania praw własności intelektualnej (Dz.Urz. UE L Nr 157, s. 45). Dyrektywa nie determinowała konieczności tworzenia przez państwa członkowskie nowych rodzajów postępowania w ustawie procesowej, a określone instytucje mogły pozostać w poszczególnych ustawach materialnoprawnych, czy też być uregulowane w osobnym akcie prawnym, czego przykładem była implementacja dyrektywy *private enforcement*, czyli dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2014/104/UE z 26.11.2014 r. w sprawie niektórych przepisów regulujących dochodzenie roszczeń odszkodowawczych z tytułu naruszenia prawa konkurencji państw członkowskich i Unii Europejskiej, objęte przepisami prawa krajowego (Dz.Urz. UE L Nr 349, s. 1).

¹³ Szerzej zob. *A. Jakubecki*, Wezwanie do udzielenia informacji w postępowaniu odrębnym w sprawach własności intelektualnej, PPC 2020, Nr 3, s. 478 i n.; *M. Dziurda*, Postępowanie w sprawach własności intelektualnej z perspektywy systemowej, PS 2020, Nr 10, s. 20 i n.; *Sz. Śniady*, Postępowanie w sprawach własności intelektualnej, w: Założenia aksjologiczne nowelizacji KPC z 4 lipca 2019 r. (red. *S. Cieślak*), Łódź 2020, s. 302 i n.; *A. Kosiółek*, Zakres zastosowania wezwania do udzielenia informacji (art. 479¹¹² i n. k.p.c.), w: *Praktyka wobec nowelizacji postępowania cywilnego. Konsekwencje zmian* (red. *M. Dziurda, T. Zembrzuski*), Warszawa 2021, s. 345 i n.

go i przesądzenie, że co do zasady zawodowi pełnomocnicy powinni występować przed nowo utworzonymi sądami własności intelektualnej. *Prima facie* takie ukształtowanie mechanizmu procesowego zdaje się uzasadnione nie tylko w sprawach trudnych i skomplikowanych, lecz także na poszczególnych etapach lub w poszczególnych rodzajach postępowań sądowych. Postępująca specjalizacja sędziów orzekających w sprawach własności intelektualnej¹⁴ powinna być powiązana z profesjonalizacją pomocy prawnej świadczonej stronom¹⁵, co bez wątpienia służy efektywności postępowania gwarantującego realizację prawa do sądu¹⁶. Gwarantem realizacji tego prawa jest bowiem możliwość uzyskania przez stronę profesjonalnej pomocy prawnej przed wdaniem się w spór i w trakcie jego prowadzenia¹⁷.

2. Ewolucja obligatoryjnego zastępstwa procesowego

Artykuł 86 KPC, jako norma o charakterze ogólnym, przyznaje stronom możliwość osobistego działania w postępowaniu, w tym dokonywania czynności procesowych, określaną mianem zdolności postulacyjnej¹⁸. Każdy podmiot może występować w procesie sądowym osobiście lub ustanowić pełnomocnika procesowego. Odmienny charakter ma obligatoryjne zastępstwo procesowe przed sądem. Instrument procesowy, łączony i utożsamiany współcześnie z instytucją bezwzględnego przymusu adwokacko-radcowskiego, stanowi przejaw dążenia do pozbawienia stron możliwości decydowania o sposobie udziału i uczestnictwa w postępowaniu sądowym¹⁹. W takim wypadku strony i uczestnicy postępowania nie mogą samodzielnie podejmować czynności procesowych, lecz zobligowane są każdorazowo do umocowania pełnomocnika z kręgu podmiotów wskazanych w ustawie²⁰. Obowiązywanie obligatoryjnego zastępstwa procesowego nie powinno być postrzegane jako narzucanie stronie swoistej kurateli. Nie ogranicza ono w żadnym razie prawa do sądu, lecz wpływa jedynie na jego wykonanie²¹.

¹⁴ Rozpoznawanie spraw własności intelektualnej zostało powierzone SO w Gdańsku, Katowicach, Lublinie, Poznaniu i Warszawie (I instancja), jak również SA w Poznaniu i Warszawie (II instancja). Nie uległa zmianie kognicja SN. Na ogólnych zasadach przysługuje skarga kasacyjna i skarga o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia. W sprawach własności intelektualnej dotyczących programów komputerowych, wynalazków, wzorów użytkowych, topografii układów scalonych, odmian roślin oraz tajemnic przedsiębiorstwa o charakterze technicznym wyłącznie właściwy w I instancji jest SO w Warszawie (art. 479⁹⁰ § 2 KPC).

¹⁵ Por. T. Zembrzowski, Przyznanie prawa ubogich w postępowaniu cywilnym, w: Aurea praxis, aurea theoria. Księga Pamiątkowa ku czci Profesora Tadeusza Erecińskiego (red. J. Gudowski, K. Weitz), t. I, Warszawa 2011, s. 779 i n.; *tenże*, Zaufanie strony a odmowa sporządzenia przez pełnomocnika nadzwyczajnego środka zaskarżenia, w: Tajemnica zawodowa i inne instrumenty ochrony zaufania do przedstawicieli wolnych zawodów prawniczych w postępowaniu cywilnym (red. S. Cieślak), Warszawa 2022, s. 209 i n.

¹⁶ Zob. M. Sawczuk, Europejskie prawo sądowe in statu nascendi, w: Studia z prawa gospodarczego i handlowego. Księga pamiątkowa ku czci profesora Stanisława Włodyki, Kraków 1996, s. 353 i n.; T. Ereciński, K. Weitz, Efektywność ochrony prawnej udzielanej przez sądy w Polsce, PS 2005, Nr 10, s. 3 i n. Por. uchw. SN(7) z 21.9.2000 r., III CZP 14/00, OSNC 2001, Nr 2, poz. 21.

¹⁷ Szerzej zob. P. Pogonowski, Realizacja prawa do sądu w postępowaniu cywilnym, Warszawa 2005, s. 45 i n.; T. Demendecki, Podstawy udzielenia pomocy prawnej z urzędu w polskim procesie cywilnym – uwagi ogólne, ewolucja instytucji, tradycja i postęp, w: Jus et remedium. Księga jubileuszowa Profesora Mieczysława Sawczuka (red. A. Jakubecki, J.A. Strzępka), Warszawa 2010, s. 136 i n.

¹⁸ Zob. T. Zembrzowski, Kilka uwag o przymusie adwokacko-radcowskim w postępowaniu przed Sądem Najwyższym po nowelizacji Kodeksu postępowania cywilnego, PS 2006, Nr 1, s. 120 i n.

¹⁹ Zob. F.X. Fierich, Nauka o sądach cywilnych i procedura cywilna, t. II, Prawo procesowe cywilne, Kraków 1905, s. 185 i n.

²⁰ Por. J. Filipowski, Adwokat w procesie cywilnym, Warszawa 1973, s. 15 i n.

²¹ Zob. T. Zembrzowski, Skarga kasacyjna. Dostępność w postępowaniu cywilnym, Warszawa 2011, s. 359 i n. Odmiennie zob. Z. Pinkalski, Regulacja sądownictwa, s. 157 i n.

Potrzeba wprowadzenia obligatoryjnego zastępstwa procesowego, nawiązując do słów *FX. Fiericha*, charakteryzowała „państwa kulturalne”²². Czerpiąc z występującego w germańskim modelu procesu podziału na *Anwaltsprozess* oraz *Parteiprozess*²³, doktryna polskiego prawa procesowego wykreowała pojęcie procesu adwokackiego oraz procesu nieadwokackiego²⁴. Pierwszy z nich bazował na założeniu, że „strona nie może zastąpić się sama”²⁵, a „wprowadzenie obowiązkowego zastępstwa adwokackiego głównie stanowi potrzebę ludności, a nie adwokatów samych”²⁶. Rozgraniczenie obydwu rodzajów procesu wymagało pogłębionej refleksji i analizy z uwzględnieniem struktury i charakteru procesu, a także odniesienia do sytuacji społecznej i gospodarczej. Należało uwzględnić interes publiczny w związku z interesem prawidłowego toku kontradyktoryjnego postępowania z należytą ochroną interesu prywatnego stron²⁷. W swojej genezie przymus adwokacki łączony był z procesem jurysdykcyjnym²⁸, jako instrument zapewniający mocodawcy ochronę od tzw. pisarstwa pokątnego²⁹ oraz przed usługami „pokątnych doradców, którzy istotnie nawet dobre sprawy psują w zarodku przez nieumiejętne zredagowanie pozwu”³⁰.

Zgodnie z art. 86 § 1 KPC³² zastępstwo stron przez adwokatów obowiązywało³¹ w postępowaniu przed Sądem Najwyższym, sądami apelacyjnymi, a także sądami okręgowymi orzekającymi w pierwszej instancji³². Za tak szerokim ukształtowaniem zakresu przymusu adwokackiego stało przeświadczenie, że odnosić się on powinien do spraw większej wagi. W piśmiennictwie akcentowano, że spory powinni prowadzić „fachowcy, posiadający znajomość prawa i zdolność krytycznego oceniania stanu faktycznego”, a ponadto „wskutek ich zastępstwa zmniejsza się ilość sporów sądowych, bo sprawa między stronami kończy się czasem w kancelarii adwokackiej bez wytoczenia sporu”³³.

Funkcjonowanie obligatoryjnego zastępstwa procesowego już na gruncie przedwojennych rozwiązań kreowało zarówno postulaty jego rozszerzenia³⁴, jak i wzbudzało niekiedy

²² Zob. *X. Fierich*, Strony i ich zastępcy, w: Polska procedura cywilna. Projekty referentów z uzasadnieniem. Przetruk wyczerpanych druków z r. 1921 i 1923, t. I, Warszawa 1928, s. 69.

²³ Zob. *J. Sobkowski*, Pełnomocnictwo procesowe – jego istota, powstanie i wygaśnięcie, Poznań 1967, s. 20 i n.; *M. Cichorska*, Kilka uwag o pełnomocnictwie w prawie procesowym cywilnym, PPC 2018, Nr 1, s. 72 i n.

²⁴ Zob. *S. Gotqb*, O pełnomocnikach w procesie cywilnym, Pal. 1938, Nr 10, s. 935. Por. *T. Zembrzuski*, Zaufanie strony, *passim*.

²⁵ Zob. *J. Korzonek*, Przyczynki do polskiego procesu cywilnego, Kraków 1931, s. 178.

²⁶ Zob. *Z. Fenichel*, Obowiązkowe zastępstwo adwokackie wedle kodeksu postępowania cywilnego, Gł.Adw. 1931, Nr 2, s. 48.

²⁷ Por. *FX. Fierich*, Nauka o sądach cywilnych, s. 185 i n.

²⁸ Zob. *M. Waligórski*, Proces cywilny. Funkcja i struktura procesu, Warszawa 1947, s. 150.

²⁹ Zob. *S. Gotqb*, O pełnomocnikach, s. 935. Por. *D. Kleyna*, Przymus adwokacki, Pal. 1926, Nr 7, s. 315 i n.

³⁰ Zob. *M.J.*, Uwagi krytyczne o przymusie adwokackim, Gł.Sąd. 1933, Nr 4, s. 213.

³¹ Na temat zakresu stosowania przymusu adwokackiego w regulacjach państw zaborczych zob. *D. Kleyna*, Przymus adwokacki, s. 315 i n.

³² Zob. *Z. Fenichel*, Obowiązkowe zastępstwo adwokackie, s. 38 i n.; *S. Godlewski*, O czynnościach strony w procesie z przymusem adwokackim, Gł.Sąd. 1938, Nr 4, s. 306 i n.

³³ Zob. *J. Korzonek*, Przyczynki do polskiego procesu cywilnego, s. 178. Por. *X. Fierich*, Strony i ich zastępcy, s. 69 i n.; *Ś. Kruszelnicki*, Kodeks postępowania cywilnego z komentarzem. Część I, Poznań 1938, s. 128 i n.; *K. Markiewicz*, Zastępstwo procesowe w świetle projektowanych zmian w Kodeksu postępowania cywilnego, w: Reforma postępowania cywilnego w świetle projektów Komisji Kodyfikacyjnej (red. *K. Markiewicz*), Warszawa 2011, s. 55 i n.

³⁴ Zob. *A. Thon*, Krytyka Kodeksu postępowania cywilnego ze stanowiska teorii procesu i doświadczeń praktyki, cz. I, Warszawa 1936, s. 14 i n.

sprzeciw i zastrzeżenia³⁵. Zapewne nie spodziewano się wówczas, że zakres zastosowania instytucji na przestrzeni lat będzie podlegał bardzo dynamicznym zmianom wraz z przebudową modelu procesu i ustroju sądownictwa. W okresie powojennym obowiązkowe zastępstwo adwokackie, ze względu na „burżuazyjny” rodowód i charakter, a także forsowany postulat specyficznie rozumianej równości stron³⁶, stało się konstrukcją niepożądaną, niepasującą do założeń procesu socjalistycznego i ówczesnych uwarunkowań ideologicznych³⁷. Stanowiło wręcz swego rodzaju zagrożenie dla kształtowanego wówczas na nowo procesu, w tym rozbudowywanego udziału czynnika społecznego w sprawowaniu wymiaru sprawiedliwości, czego przejawem była wyrażana później obawa, że „nietrudno byłoby wykorzystać adwokatów swoją przewagą z racji znajomości prawa nad ławnikami, będącymi w tym zakresie laikami”³⁸. Postępująca wówczas „demokratyzacja procesu cywilnego”³⁹ zakładała ograniczenie roli adwokatury, przy czym pełnomocnicy mieli nie tylko reprezentować interesy mocodawcy, lecz także dążyć do realizacji ówczesnej zasady w postaci prawdy obiektywnej⁴⁰. Pojawiające się niekiedy głosy wskazujące, że udział zawodowych pełnomocników usprawnia tok postępowania oraz stanowi dodatkową ochronę przed możliwymi błędami i omyłkami⁴¹, nie miały decydującego znaczenia. Ustawa z 20.7.1950 r. o zmianie przepisów postępowania w sprawach cywilnych⁴² derogowała przymus adwokacki⁴³, skazując go na wieloletnie zapomnienie i banicję procesową, które trwały niemal pół wieku. Reaktywacja instytucji w postaci przymusu adwokacko-radcowskiego dokonana została ustawą z 1.3.1996 r. o zmianie Kodeksu postępowania cywilnego, rozporządzeń Prezydenta Rzeczypospolitej – Prawo upadłościowe i Prawo o postępowaniu układowym, Kodeksu postępowania administracyjnego, ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych oraz niektórych ustaw⁴⁴, wiązała się ze znaczącym ograniczeniem jej zakresu.

Najbardziej charakterystyczne jest bez wątpienia objęcie przymusem adwokacko-radcowskim postępowania przed Sądem Najwyższym (art. 87¹ KPC)⁴⁵ z uwzględnieniem wszystkich środków prawnych rozpoznawanych przed tym organem – skargi kasacyjnej, skargi o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia, zażalenia, skargi na przewlekłość postępowania, a obecnie także skargi nadzwyczajnej⁴⁶. Limitowanie dostępności do

³⁵ Zob. S. Godlewski, K.p.c. a przymus adwokacki, Gł.Sąd. 1933, Nr 7–8, s. 428 i n.; R. Moszyński, Parę uwag o przymusie adwokackim w sądach grodzkich, Gł.Sąd. 1935, Nr 11, s. 790 i n.

³⁶ Związane z nią było przekonanie, że „w procesie socjalistycznym jakiegokolwiek bariery utrudniające ustanowienie pełnomocnika (...) istnieć nie mogą”. Zob. Z. Krzemiński, Pełnomocnik w postępowaniu cywilnym, Warszawa 1971, s. 21 i n.

³⁷ Zob. W. Berutowicz, Charakter zmian prawa postępowania cywilnego w Polsce Ludowej, ZNUWr 1958, seria A, Prawo, t. 3, s. 187 i n.; W. Siedlecki, Przebudowa sądowego postępowania cywilnego w Polsce Ludowej, RPEiS 1959, Nr 3, s. 95 i n.

³⁸ Zob. E. Wengerek, Demokratyzacja procesu cywilnego w Polsce Ludowej, RPEiS 1975, Nr 1, s. 43.

³⁹ Szerzej zob. E. Wengerek, Demokratyzacja procesu cywilnego, s. 38.

⁴⁰ Zob. Z. Krzemiński, Pełnomocnik, s. 22 i n.

⁴¹ Zob. J. Sobkowski, Pełnomocnictwo procesowe, s. 45 i n.

⁴² Dz.U. z 1950 r. Nr 38, poz. 349 ze zm.

⁴³ Zob. M. Sychowicz, Przymus adwokacko-radcowski w postępowaniu cywilnym, Pal. 1996, Nr 7–8, s. 28 i n.

⁴⁴ Dz.U. Nr 43, poz. 189 ze zm.

⁴⁵ Zob. także art. 175 § 1 PostAdmU, zgodnie z którym skarga kasacyjna powinna być co do zasady sporządzona przez adwokata lub radcę prawnego. Por. art. 44 OrgTKU.

⁴⁶ Szerzej zob. T. Zembrzuski, Kilka uwag o przymusie adwokacko-radcowskim, s. 120 i n.

sądu najwyższego szczebla przy zastosowaniu tego instrumentu znajduje pełne uzasadnienie i nie wzbudza zasadniczych wątpliwości w judykaturze czy w doktrynie prawa procesowego⁴⁷. Zdecydowano się ponadto na zastosowanie przymusu adwokacko-radcowskiego w sprawach o odebranie osoby podlegającej władzy rodzicielskiej lub pozostającej pod opieką prowadzonych na podstawie konwencji haskiej z 1980 r. (art. 578² § 1 KPC), a także w postępowaniu grupowym⁴⁸ (art. 4 ust. 4 RoszczGrupU⁴⁹).

Znamienne jest, że ustawodawca pozostawał zasadniczo obojętny na wielokrotnie sygnalizowane i zgłaszane postulaty odnośnie do zmiany zakresu obligatoryjnego zastępstwa procesowego i kompleksowego uregulowania tej problematyki⁵⁰. Realizacji nie doczekała się także idea wyodrębnienia wąskiego grona pełnomocników uprawnionych do działania przed sądem najwyższego szczebla⁵¹. Wydaje się, że głównym czynnikiem utrwalającym taki stan były „przyzwyczajanie się” do rozwiązań charakteryzujących minioną epokę⁵², a także obawa przed koniecznością ponoszenia wysokich kosztów przez budżet państwa, w tym wynikających z konieczności nieuchronnej rozbudowy instytucji prawa ubogich. Przymus adwokacko-radcowski, w porównaniu z przedwojennymi rozwiązaniami, charakteryzuje się mocno ograniczonym zakresem, jednak przełomowe znaczenie miało wprowadzenie regulacji odnoszących się do postępowania odrębnego w sprawach własności intelektualnej, co motywowano szczególnie wysokim stopniem skomplikowania i złożoności tych spraw⁵³.

3. Udział pełnomocnika w postępowaniu w sprawach własności intelektualnej

Spory rozpoznawane w postępowaniu w sprawach własności intelektualnej charakteryzują się dużą specyfiką wynikającą ze stopnia wyspecjalizowania licznych obszarów objętych zakresem normowania prawa własności intelektualnej oraz innych powiązanych z nią dziedzin⁵⁴.

⁴⁷ Zob. wyr. TK z 10.7.2000 r., SK 12/99, OTK-A 2000, Nr 5, poz. 143. Por. *K. Łojewski*, Czy adwokat wyznaczony dla strony zwolnionej od kosztów sądowych, po spełnieniu swych obowiązków zastępstwa w dwu instancjach sądowych, ma dodatkowy obowiązek – na żądanie strony korzystającej z dobrodziejstwa przyznania adwokata z urzędu – pisania prośby o rewizję nadzwyczajną, gdy ponadto przekonany jest o prawidłowości i słuszności wyroków sądu powiatowego oraz wojewódzkiego?, *Pal.* 1973, Nr 4, s. 38 i n.; *K. Łukasik*, Konstytucyjne prawo do sądu „każdego” a przymus adwokacko-radcowski w sprawie skargi kasacyjnej w postępowaniu przed Sądem Najwyższym, *AUMCS Sectio G* 2013, t. 60, Nr 2, s. 159 i n.

⁴⁸ Zob. *P. Grzegorzczak*, O przymusie adwokacko-radcowskim w postępowaniu grupowym i konsekwencjach jego niezachowania, *MoP* 2012, Nr 11, s. 605 i n.; *A. Sikorski*, Przymus adwokacko-radcowski w postępowaniu grupowym, *Pal.* 2017, Nr 3, s. 69 i n.

⁴⁹ *Tj. Dz.U.* z 2020 r. poz. 446.

⁵⁰ Zob. *T. Ereciński*, Kilka refleksji o przymusie adwokacko-radcowskim, w: *XX lat samorządu radców prawnych 1982–2002* (red. *J. Żulawski*), Warszawa 2002, s. 63 i n.; *K. Markiewicz*, Zastępstwo procesowe, s. 49 i n.

⁵¹ Zob. *K. Osajda*, Pełnomocnicy uprawnieni do wnoszenia kasacji i występowania przed najwyższymi organami sądowymi, *Pal.* 2004, Nr 11–12, s. 137 i n.; *T. Zembrzusi*, Skarga kasacyjna, s. 374 i n.; *M. Pilich*, Pełnomocnicy procesowi dopuszczeni do działania przed sądami najwyższymi (analiza problemu na tle prawnoporównawczym), w: *Studia i analizy Sądu Najwyższego* (red. *K. Ślebza*), Warszawa 2012, t. VI, s. 195 i n.; *J. Bodio*, Przymus adwokacko-radcowski – uwagi o stanie obecnym i perspektywach zmian, *R.Pr.* 2015, Nr 1, s. 83 i n.

⁵² Zob. *T. Zembrzusi*, Zaufanie strony, *passim*.

⁵³ Zob. Uzasadnienie projektu nowelizacji, *Druk sejmowy* Nr 45 IX kadencji, s. 7 i n.

⁵⁴ Postępowanie odrębne zgodnie z art. 479⁸⁹ § 1 KPC odnosi się do spraw o ochronę praw autorskich i pokrewnych, o ochronę praw własności przemysłowej oraz o ochronę innych praw na dobrach niematerialnych. Ponadto sprawami własności intelektualnej w rozumieniu działu IVG są także sprawy o zapobieganie i zwalczanie nieuczciwej

W powiązaniu z reżimem prawnym postępowania odrębnego, odbiegającego pod względem złożoności od ogólnego postępowania procesowego⁵⁵, efektywne dochodzenie praw lub efektywna obrona przed sądem wymaga szczególnego zasobu wiedzy i umiejętności prawniczych⁵⁶. Pierwzoplanowe znaczenie zyskują w tych wypadkach kwalifikacje podmiotu uprawnionego do działania przed sądem⁵⁷ – adwokata, radcy prawnego oraz rzecznika patentowego. W tej kategorii spraw zasadniczo zachodzi potrzeba przywołania (*advocare*), udzielenia przyzywającemu pomocy prawnej przez osoby mające ku temu odpowiednie przygotowanie i kompetencje⁵⁸, tj. „wykształconych w celu poznania jego tajników i unikania pułapek procedury”⁵⁹. Obligatoryjne zastępstwo procesowe w sprawach własności intelektualnej harmonizuje z przekazaniem całokształtu tych spraw do właściwości sądów okręgowych (art. 479⁹⁰ § 1 KPC)⁶⁰.

Wprowadzony do postępowania w sprawach własności intelektualnej mechanizm obligatoryjnego zastępstwa procesowego ma szczególny, dotychczas niespotykany charakter. Stanowiący *novum* mechanizm nie został umieszczony wśród odrębności zawartych w dziale IV g tytułu VII księgi pierwszej części pierwszej Kodeksu (art. 479⁸⁹ i n. KPC), lecz wśród przepisów o pełnomocnikach procesowych. Artykuł 87² KPC stanowi niejako uzupełnienie normy z art. 87¹ KPC regulującego problematykę przymusu adwokacko-radcowskiego w postępowaniu przed Sądem Najwyższym. Umieszczenie tej regulacji w jednej jednostce redakcyjnej⁶¹ wynika z chęci całościowego unormowania problematyki zdolności postulacyjnej w nowo utworzonym postępowaniu odrębnym⁶².

Zgodnie z art. 87² § 1 KPC w postępowaniu w sprawach własności intelektualnej obowiązuje zastępstwo stron przez adwokatów, radców prawnych lub rzeczników patentowych. Zakres zastosowania przymusu jest determinowany zakresem przedmiotowym postępowania (art. 479⁸⁹ § 1 i 2 KPC), odwołującym się do szerokiej i nie do końca sprecyzowanej definicji spraw własności intelektualnej⁶³, co jest pochodną braku jednoznacznej definicji własności

---

konkurencji; ochronę dóbr osobistych w zakresie, w jakim dotyczy ona wykorzystania dobra osobistego w celu indywidualizacji, reklamy lub promocji przedsiębiorcy, towarów i usług; ochronę dóbr osobistych w związku z działalnością naukową lub wynalazczą (art. 489⁸⁹ § 2 KPC).

⁵⁵ Zob. A. Jakubecki, Wezwanie do udzielenia informacji, s. 478 i n.

⁵⁶ Zob. A. Ołaś, w: Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz (red. P. Rylski), Legalis 2021, art. 87², Nb 6.

⁵⁷ Por. M. Jaślikowski, Wyłączenia podmiotowe spod przymusu adwokacko-radcowskiego w postępowaniu cywilnym, w: Aurea praxis, aurea theoria. Księga Pamiątkowa ku czci Profesora Tadeusza Ercińskiego (red. J. Gudowski, K. Weitz), t. I, Warszawa 2011, s. 320 i n.

⁵⁸ Por. P.K. Sowiński, Rzymskie korzenie rzetelności adwokackiej, ZNURz. Seria Prawnicza 2018, Nr 22, s. 143.

⁵⁹ Zob. G. Borkowski, Udział adwokata w postępowaniu cywilnym jako remedium w świetle art. 6 Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności, w: Jus et remedium. Księga jubileuszowa Profesora Mieczysława Sawczuka (red. A. Jakubecki, J.A. Strzępka), Warszawa 2010, s. 92.

⁶⁰ Zob. rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z 29.6.2020 r. w sprawie przekazania niektórym sądom okręgowym rozpoznawania spraw własności intelektualnej z właściwości innych sądów okręgowych (Dz.U. z 2020 r. poz. 1152 ze zm.).

⁶¹ Zob. Uzasadnienie projektu nowelizacji, Druk sejmowy Nr 45 IX kadencji, s. 7.

⁶² Zgodnie z art. 87² § 4 KPC w sprawach związanych z ochroną praw własności przemysłowej pełnomocnikiem twórcy projektu wynalazczego może być również przedstawiciel organizacji, do której zadań statutowych należą sprawy popierania własności przemysłowej i udzielania pomocy twórcom projektów wynalazczych. Przepis ten stanowi normę szczególną względem art. 87 KPC, odnosząc się do obowiązującego wcześniej od 22.8.2001 r. przepisu art. 87 § 6 KPC.

⁶³ Szerzej zob. M. Dziurda, Postępowanie w sprawach własności intelektualnej, s. 11 i n. Por. A. Kościółek, Zakres zastosowania wezwania do udzielenia informacji, s. 346.

intelektualnej w prawie materialnym. Zawarta w ustawie procesowej definicja realizuje postulat⁶⁴ objęcia tym pojęciem możliwie licznych kategorii spraw⁶⁵. Obok elementu pozytywnego, kodeks przewiduje kilka zróżnicowanych elementów o charakterze negatywnym.

Pierwszym elementem redukującym zakres obligatoryjnego zastępstwa w sprawach własności intelektualnej jest ograniczenie *ratione valoris*. Powyższy przepis nie ma bowiem zastosowania w postępowaniach, w których wartość przedmiotu sporu nie przekracza 20 000 zł (art. 87² § 2 KPC). W tych wypadkach decyzja o ustanowieniu pełnomocnika jest pozostawiona stronie. W sytuacji, w której wartość przedmiotu sporu przekracza ustawowy próg, strona zostaje pozbawiona zdolności postulacyjnej. W niektórych sprawach sprawdzenie wartości przedmiotu sporu na zasadach z art. 25 i n. KPC może w sposób następczy wykreować powinność ustanowienia pełnomocnika bądź zwolnić stronę z tego obowiązku. Również dokonana następczo zmiana powództwa może wywołać podobne skutki procesowe, które powstają z chwilą złożenia pisma procesowego⁶⁶.

Określenie kwoty 20 000 zł należy powiązać z progiem kwotowym decydującym o zastosowaniu postępowania uproszczonego⁶⁷, mimo że – mając na względzie uwarunkowania odnoszące się do właściwości sądu⁶⁸ – postępowania te nie mogą się krzyżować⁶⁹. Można odnieść wrażenie, że sprawy o wartości poniżej progu z art. 87² § 2 KPC są w pewnym sensie traktowane jako bagatelne i proste⁷⁰, co ma przemawiać za odstąpieniem od obowiązkowego zastępstwa procesowego. Rozumowanie to jest wadliwe. Wartość przedmiotu sporu nie przekłada się na ogół na stopień prawnej lub faktycznej złożoności sprawy, co niejako koliduje z prezentowanymi przez ustawodawcę motywami wprowadzenia przymusu. Niedoskonałość tego mechanizmu jest tym bardziej widoczna w sprawach o znacznej wartości przedmiotu sporu i złożonym charakterze w sytuacjach, w których, choćby ze względu na wysokie koszty postępowania, strony decydują się na rozdrobnienie roszczeń i dochodzenie „na próbę” ich części.

Wyrażone w art. 87² § 1 zd. 2 KPC odesłanie do odpowiedniego stosowania art. 87¹ § 2 i 3 KPC powoduje, że obowiązkowe zastępstwo w sprawach własności intelektualnej nie dotyczy czynności procesowych dokonywanych w postępowaniu wpadkowym w przedmiocie zwolnienia od kosztów sądowych lub o ustanowienie pełnomocnika z urzędu. Wyłączenie może mieć także charakter podmiotowy. Odnosi się do sytuacji, w których stroną, jej organem, jej przedstawicielem ustawowym lub pełnomocnikiem jest sędzia, prokurator, notariusz

⁶⁴ Zob. A. Adamczak, M. Kruk, *Perspektywy utworzenia sądu ds. własności intelektualnej*, s. 38.

⁶⁵ Ustawodawca przyjął założenie, że: „w sytuacjach granicznych, kiedy to nie jest pewne, jaka podstawa materialnoprawna ochrony może (...) znaleźć zastosowanie – co widać w szczególności w odniesieniu do ochrony idei i pomysłów oraz informacji, to właśnie wyspecjalizowane sądy (wydziały sądów okręgowych i apelacyjnych) powinny rozstrzygać owe kwestie”. Zob. Uzasadnienie projektu nowelizacji, Druk sejmowy Nr 45 IX kadencji, s. 3.

⁶⁶ W sytuacji, w której pismo procesowe rozszerzające powództwo powyżej 20 000 zł zostanie wniesione osobście przez stronę, powstaje wątpliwość dotycząca konieczności następczego złożenia go przez zawodowego pełnomocnika. Zob. A. Ołaś, w: *Kodeks postępowania cywilnego*, art. 87², Nb 13.

⁶⁷ Zgodnie z art. 505¹ § 1 KPC w postępowaniu uproszczonym rozpoznaje się sprawy o świadczenie, jeżeli wartość przedmiotu sporu nie przekracza 20 000 zł, a w sprawach o roszczenia z rękojmi lub gwarancji – jeżeli wartość przedmiotu umowy nie przekracza tej kwoty.

⁶⁸ Z art. 505¹ § 2 pkt 1 KPC wynika, że w postępowaniu uproszczonym nie rozpoznaje się spraw należących do właściwości sądów okręgowych.

⁶⁹ Postępowanie odrębne w sprawach własności intelektualnej może krzyżować się także z postępowaniem w sprawach gospodarczych, nakazowym czy upominawczym.

⁷⁰ Por. A. Ołaś, w: *Kodeks postępowania cywilnego*, art. 87², Nb 12.

albo profesor lub doktor habilitowany nauk prawnych, a także gdy stroną, jej organem lub jej przedstawicielem ustawowym jest adwokat, radca prawny, radca Prokuratury Generalnej RP lub rzecznik patentowy⁷¹. Podobnie jak w wypadku normy z art. 87¹ KPC, zakłada się, że wskazane w przepisie podmioty mają kompetencje umożliwiające im samodzielne sporządzenie pisma na odpowiednim, profesjonalnym poziomie⁷².

Unikalny charakter ma natomiast trzeci element negatywny. Wprowadzono uznaniowy mechanizm umożliwiający odstąpienie od obowiązku zastępowania strony przez zawodowego pełnomocnika (art. 87² § 3 zd. 1 KPC). Sąd może zwolnić stronę, na wniosek lub z urzędu, z obowiązkowego zastępstwa przez adwokata, radcę prawnego lub rzecznika patentowego, jeżeli okoliczności, w tym stopień zawłości sprawy, nie uzasadniają obowiązkowego zastępstwa. Zastosowanie tego mechanizmu może nastąpić w każdym stanie sprawy, w tym także na wniosek strony złożony w piśmie procesowym (art. 87² § 3 zd. 1 KPC)⁷³, w związku z czym strona pozbawiona zdolności postulacyjnej⁷⁴ może skutecznie dokonać czynności procesowej w postaci zgłoszenia stosownego żądania.

Wprowadzenie przymusu adwokacko-radcowsko-rzecznikowskiego motywowano przede wszystkim skomplikowanym charakterem spraw pod względem prawnym⁷⁵, jednak ocena *ad casu* okoliczności sprawy, zarówno w chwili wytoczenia powództwa, jak i na dalszych etapach postępowania, może przemawiać za weryfikacją tego założenia. Przesłanką zastosowania art. 87² § 3 KPC jest przede wszystkim stwierdzenie przez sąd niskiego stopnia zawłości sprawy, choć odwołanie do pojęcia okoliczności oznacza, że przesłanka ta ma jedynie charakter przykładowy⁷⁶. Stwierdzenie błędnego charakteru sprawy nie determinuje odstąpienia od reguły wyrażonej w art. 87² § 1 KPC⁷⁷. Sąd powinien rozważyć ponadto, czy strona udźwignie ciężar samodzielnego prowadzenia postępowania bez uszczerbku dla jej praw do dochodzenia roszczenia bądź obrony⁷⁸. Wadliwa ocena może w skrajnych wypadkach docelowo skutkować ziszczeniem się przyczyny nieważności postępowania⁷⁹.

Podjęcie stosownej decyzji powinno być poprzedzone nie tylko uważną analizą okoliczności sprawy, lecz także trudnymi niekiedy do zweryfikowania właściwościami i przymiotami strony, która miałaby samodzielnie występować w sprawie. Sąd nie jest związany

---

⁷¹ Przymusu nie stosuje się także w odniesieniu do strony, której zastępstwo wykonuje Prokuratura Generalna RP.

⁷² Zob. T. Zembrzusi, w: Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz (red. P. Rylski), Legalis 2021, art. 87¹, Nb 15.

⁷³ Według pierwotnych założeń zwolnienie z przymusu miało następować na wniosek strony złożony w pierwszym piśmie procesowym (pozwie albo odpowiedzi na pozew). Zob. Uzasadnienie projektu nowelizacji, Druk sejmowy Nr 45 IX kadencji, s. 8.

⁷⁴ Zarówno powód, jak i pozwany, a także interwenient uboczny.

⁷⁵ Por. K. Knoppek, w: Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz, t. I, Art. 1–366 (red. T. Wiśniewski), Warszawa 2021, s. 454.

⁷⁶ Por. M. Dziurda, Postępowanie w sprawach własności intelektualnej, s. 18.

⁷⁷ Por. Z. Pinkalski, Regulacja sądownictwa, s. 158.

⁷⁸ Zob. M. Manowska, w: Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz, t. I, Art. 1–477¹⁶ (red. M. Manowska), Warszawa 2021, s. 324.

⁷⁹ Szerzej zob. T. Zembrzusi, Pozbawienie możliwości obrony praw strony w orzecznictwie Sądu Najwyższego, w: *Ius est a iustitia appellatum. Księga Jubileuszowa dedykowana Profesorowi Tadeuszowi Wiśniewskiemu* (red. M. Tomalak), Warszawa 2017, s. 573 i n.; *tenże*, Nieważność postępowania w procesie cywilnym, Warszawa 2017, s. 235 i n.

stanowiskiem wnioskodawcy⁸⁰ ani strony przeciwnej. Zwolnienie stron⁸¹ z obligatoryjnego zastępstwa procesowego następuje na mocy niezaskarżalnego zażaleniem postanowienia. W wyniku uznaniowej decyzji sądu strona odzyskuje uprawnienie do samodzielnego działania w procesie⁸². To, że mechanizm ten działa jednokierunkowo, tzn. nie jest możliwe następcze „przywrócenie” obligatoryjnego zastępstwa procesowego, przyczynia się do umiarkowanego korzystania w praktyce przez sądy z tego mechanizmu. W piśmiennictwie wyrażono nawet zapatrywanie, że „stosowanie tego przepisu nie wydaje się prawdopodobne, zaś możliwość zastosowania go z urzędu – niekonstytucyjna”⁸³. Twierdzenie takie wydaje się zbyt daleko idące, choć bez wątplenia niezbędne jest zachowanie „ostrożności” przy stosowaniu art. 87² § 2 KPC⁸⁴.

Analiza normy z art. 87² KPC świadczy o braku spójności i konsekwencji ustawodawcy⁸⁵. Wprowadzenie obligatoryjnego zastępstwa procesowego w sprawach własności intelektualnej ma w rzeczywistości pozorny charakter. Z jednej strony zakłada się automatyczne wyłączenie przymusu adwokacko-radcowsko-rzecznikowskiego w zależności od wartości przedmiotu sporu – instytucji niemającej związku ze stopniem złożoności sprawy. Co więcej, w sprawach o wartości przedmiotu sporu poniżej 20 000 zł razi brak możliwości wprowadzenia przez sąd obowiązkowego zastępstwa, gdy okoliczności, w tym znaczny stopień zawilosci sprawy, tego wymagają⁸⁶. Z drugiej strony w sprawach o wyższej wartości przedmiotu sporu funkcjonuje uznaniowy i nieweryfikowalny mechanizm zwolnienia strony z obowiązku ustanowienia zawodowego pełnomocnika. Uznaniowość instrumentu procesowego nie jest tożsama z jego elastycznością. Całokształt regulacji z art. 87² KPC skłania do wniosku, że w przedmiotowym postępowaniu odrębnym instytucja bezwzględnego przymusu adwokacko-radcowsko-rzecznikowskiego zyskuje w rzeczywistości względny charakter.

Przekonanie o niedoskonałości regulacji przymusu adwokacko-radcowsko-rzecznikowskiego potęguje analiza skutków uchybienia wymaganiu z art. 87² KPC. Wprowadzeniu tej regulacji nie towarzyszyła nowelizacja art. 130 § 5 KPC, zgodnie z którym pisma procesowe sporządzone z naruszeniem art. 87¹ KPC, co do zasady, podlegają zwrotowi bez wzywania do usunięcia braków. W razie wadliwego wniesienia przez stronę pisma w postępowaniu w sprawach własności intelektualnej, w przeciwieństwie do analogicznej sytuacji w postępowaniu przed Sądem Najwyższym, nie jest możliwe dokonanie zwrotu pisma *a limine*, lecz zachodzi konieczność wszczęcia postępowania z art. 130 § 1 i n. KPC⁸⁷. Różnicowanie tych sytuacji nie wydaje się uza-

⁸⁰ W piśmiennictwie postuluje się nadanie wnioskowi wiążącego charakteru. Zob. Z. Pinkalski, Regulacja sądownictwa, s. 159.

⁸¹ Uwzględnienie żądania jednej ze stron, mając na względzie zachowanie zasady równości broni, wywołuje skutek także względem strony przeciwnej. Odmiennie zob. A. Golaszewska, w: Komentarze Prawa Prywatnego, t. VIII B, Prawo własności przemysłowej (red. E. Żelechowski), Warszawa 2021, art. 87² KPC, Nt 9.2.

⁸² Stanowi to remedium na krytykowane sytuacje, w których ustawa miałaby „zmuszać do sporządzenia pozwu przez profesjonalnego pełnomocnika również w sprawach, które wydają się *prima facie* nieskomplikowane zarówno prawnie, jak i dowodowo”. Por. Z. Pinkalski, Regulacja sądownictwa, s. 157.

⁸³ Zob. A. Tomaszek, J. Wojewódzka, Sprawy własności intelektualnej – nowe postępowanie odrębne w polskiej procedurze cywilnej, MoP 2020, Nr 15, s. 781.

⁸⁴ Zob. A. Golaszewska, w: Komentarze Prawa Prywatnego, t. VIII B, art. 87² KPC, Nb 9.

⁸⁵ Por. M. Dziurda, Postępowanie w sprawach własności intelektualnej, s. 18; A. Ołaś, w: Kodeks postępowania cywilnego, art. 87², Nb 16.1.

⁸⁶ Por. A. Ołaś, w: Kodeks postępowania cywilnego, art. 87², Nb 18.

⁸⁷ Zob. A. Ołaś, w: Kodeks postępowania cywilnego, art. 87², Nb 19.

sadnione⁸⁸, co w wypadku przedmiotowego postępowania może wpłynąć na jego niepożądane wydłużenie. Dodać wypada, że na gruncie przedwojennych regulacji nakładających obowiązek ustanowienia adwokata, pisma procesowe złożone osobiście podlegały zwrotowi⁸⁹, a stawiennictwo pozwanego bez pełnomocnika powodowało wydanie wyroku zaocznego⁹⁰.

4. Uwagi końcowe

Zastępstwo procesowe w sprawach cywilnych miało i w dalszym ciągu ma zasadniczo fakultatywny charakter⁹¹, a ograniczony zakres obowiązywania przymusu adwokacko-radcowskiego przekłada się w pewnym stopniu na tzw. pisarstwo pokątne⁹². Dokonane w 2020 r. zmiany odnoszące się do postępowania odrębnego w sprawach własności intelektualnej, choć podążają w dobrym kierunku⁹³, nie zmieniają tego stanu rzeczy, tym bardziej że w praktyce samodzielne występowanie stron w tego rodzaju sporach należało do rzadkości.

Obowiązek prowadzenia spraw z należytą starannością z uwzględnieniem profesjonalnego charakteru działalności jest podstawową i niekwestionowaną powinnością każdego zawodowego pełnomocnika⁹⁴. Odnosi się do każdej sprawy cywilnej rozpoznawanej w postępowaniu sądowym, niezależnie od tego, czy wartość przedmiotu sporu przekracza 20 000 zł. Przyjęcie normy z art. 87² KPC jako przejawu profesjonalizacji postępowania w sprawach własności intelektualnej należy ocenić pozytywnie, choć jej wprowadzenie było jedną z bardziej zaskakujących, nieoczekiwanych zmian nowelizacji z 13.2.2020 r.⁹⁵.

Warto postawić pytanie, dlaczego rozszerzenie zakresu przymusu adwokacko-radcowsko-rzecznikowskiego powiązane z nowo utworzonym postępowaniem odrębnym zyskało wyłącznie charakter punktowy. Trafnie w piśmiennictwie zwraca się uwagę na istnienie innych kategorii niemniej skomplikowanych spraw cywilnych rozpoznawanych przez wyspecjalizowane sądy⁹⁶, w których również należałoby rozważyć wprowadzenie bezwzględnego przymusu adwokacko-radcowskiego⁹⁷. Narzucenie stronom obligatoryjnego zastępstwa procesowego w sprawach własności intelektualnej motywowano także przekonaniem, że przyczyni się ono do lepszej koncentracji materiału procesowego oraz krystalizacji płaszczyzny prawnej sporu w zakresie wskazywania podstawy prawnej dla zgłaszanych żądań, co w efekcie zapewnić powinno większą sprawność i szybkość postępowania⁹⁸. Twierdzenie to jest adekwatne rów-

---

⁸⁸ Odmienne zob. *Z. Pinkalski*, Regulacja sądownictwa, s. 159.

⁸⁹ Art. 141 § 1 i 2 KPC32.

⁹⁰ Zob. *Ś. Kruszelnicki*, Kodeks postępowania cywilnego, s. 129 i n.

⁹¹ Por. *M. Waligórski*, Proces cywilny, s. 138 i n.

⁹² Por. *S. Gołąb*, O pełnomocnikach, s. 936.

⁹³ Por. *A. Tomaszek, J. Wojewódzka*, Sprawy własności intelektualnej, s. 781; *S. Śniady*, Postępowanie w sprawach własności intelektualnej, s. 302. Odmienne zob. *Z. Pinkalski*, Regulacja sądownictwa, s. 156 i n.

⁹⁴ Zob. *M. Gutowski*, Umowa o zastępstwo procesowe, Warszawa 2009, s. 98 i n.

⁹⁵ Por. *M. Dziurda*, Postępowanie w sprawach własności intelektualnej, s. 16.

⁹⁶ Jak chociażby w postępowaniach regulacyjnych czy na tle rozpoznawania skarg na orzeczenia Krajowej Izby Odwoławczej w sprawach zamówień publicznych. *A. Banaszewska*, Skarga na orzeczenie Krajowej Izby Odwoławczej jako środek ochrony prawnej w systemie zamówień publicznych, Warszawa 2018, szerzej zob. s. 289 i n.

⁹⁷ Zob. *M. Dziurda*, Postępowanie w sprawach własności intelektualnej, s. 18; *A. Ołaś*, w: Kodeks postępowania cywilnego, art. 87², Nb 6.

⁹⁸ Zob. Uzasadnienie projektu nowelizacji, Druk sejmowy Nr 45 IX kadencji, s. 7 i n.

niez do innych kategorii spraw cywilnych, w których jednak nie obowiązuje przedmiotowa instytucja.

Ewolucja przepisów dotyczących pełnomocnictwa i katalogu pełnomocników jest zazwyczaj wypadkową zmieniających się uwarunkowań i sytuacji społeczno-gospodarczej, w której istotne znaczenie odgrywa dopuszczanie szerokiej grupy osób do korporacji prawniczych, a także nieuchronna selekcja podmiotów wykonujących zastępstwo procesowe w związku z profesjonalizacją prawa⁹⁹. Wydaje się, że polski ustawodawca w dalszym ciągu nie dostrzega i nie docenia zalet wynikających z prowadzenia spraw cywilnych z udziałem profesjonalnych pełnomocników, lecz preferuje on wiele innych, niekiedy kontrowersyjnych i wzbudzających wątpliwości sposobów mających usprawniać i przyspieszać postępowanie w sprawach cywilnych¹⁰⁰.

Postulowane od lat rozszerzenie zakresu przymusu adwokacko-radcowskiego służy wzmocnieniu i ochronie interesów stron¹⁰¹, a przybranie adwokata lub radcy prawnego, w sprawach własności intelektualnej także rzecznika patentowego, powinno być zaś postrzegane w kategoriach dobrodziejstwa¹⁰². Instrument ten usprawnia bieg każdego postępowania, w tym przed sądem własności intelektualnej, pozostaje w związku z wysokim stopniem formalizmu postępowania, chroni przed licznymi pułapkami procesowymi, którymi coraz bardziej naszpikowana jest ustawa procesowa, a także umożliwia wszechstronną ocenę celowości żądań i oczekiwań mocodawcy. Idea całościowego uregulowania przymusu adwokacko-radcowskiego w postępowaniu cywilnym¹⁰³ nie doczekała się wdrożenia, brak także widoków na jej realizację w najbliższej przyszłości.

Wbrew potocznemu przekonaniu i niekiedy stereotypowemu podejściu do instytucji przymusu adwokacko-radcowskiego mającego polegać jakoby na „zmuszaniu strony do ponoszenia kosztów obsługi prawnej mimo braku obiektywnej potrzeby”¹⁰⁴, jest pożądaną instytucją¹⁰⁵ utrwaloną od dziesięcioleci w wielu porządkach prawnych¹⁰⁶. Dbałość o profesjonalizację wykonywania zastępstwa procesowego koliduje z liberalnym podejściem mającym się przejawiać sprzeciwem wobec ingerencji w zagadnienie zdolności postulacyjnej strony czy ograniczania prawa wyboru osoby, która ma reprezentować mocodawcę przed sądem¹⁰⁷. Kontestowane niekiedy „narzucanie” stronie powinności ustawienia zawodowego pełnomocnika należy łączyć nie tylko z ochroną interesu indywidualnego strony, lecz także interesu publicznego¹⁰⁸.

⁹⁹ Por. *K. Markiewicz*, Zastępstwo procesowe, s. 49.

¹⁰⁰ Por. *M. Dziurda, T. Zembrzuski*, Wprowadzenie, w: *Praktyka wobec nowelizacji postępowania cywilnego. Konsekwencje zmian* (red. *M. Dziurda, T. Zembrzuski*), Warszawa 2021, s. 13 i n.

¹⁰¹ Por. *T. Wiśniewski*, Apelacja i kasacja. Nowe środki odwoławcze w postępowaniu cywilnym, Warszawa 1996, s. 145.

¹⁰² Zob. *M.J.*, Uwagi krytyczne, s. 214.

¹⁰³ Zob. *T. Ereciński*, Kilka refleksji, s. 63 i n.

¹⁰⁴ Zob. *Z. Pimkalski*, Regulacja sądownictwa, s. 158.

¹⁰⁵ W orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego zwracano uwagę, że jakkolwiek na tle środków odwoławczych nie istnieje wymóg prawny korzystania z pomocy profesjonalnego pełnomocnika, to jednak – zważywszy na częstotliwość zmian oraz stopień skomplikowania przepisów – w praktyce jest to uzasadnione, a często wręcz nieuniknione. Zob. wyr. TK z 20.5.2008 r., P 18/07, OTK-A 2008, Nr 4, poz. 61.

¹⁰⁶ Szerzej zob. *K. Markiewicz*, Zastępstwo procesowe, s. 59 i n.; *M. Pilich*, Pełnomocnicy procesowi, s. 195 i n.

¹⁰⁷ Por. *K. Korzan*, Praworządność a demokratyczne państwo prawa w kontekście ochrony godności ludzkiej, w: *Ochrona praw człowieka oraz wpływy nauki na ugruntowanie praworządności* (red. *K. Korzan*), Katowice 2000, s. 58 i n.

¹⁰⁸ Por. *A. Thon*, Krytyka Kodeksu postępowania cywilnego, s. 14 i n.